

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Постановка проблеми. Згідно з ст. 3 Конституції України «Людина, її життя, честь і гідність недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [5]. Тому саме процес входження в Європейський Союз є одним із першочергових завдань для оптимального та ефективного розвитку громадянського суспільства та правової держави. Одним із таких шляхів є гармонізація законодавства України з правом ЄС у сфері прав людини.

У цьому контексті слід зазначити, що адаптація законодавства України до права Європейського Союзу відповідно ст.8 Закону України «Про основи національної безпеки України» є одним із основних напрямків державної політики.

Визнання ж Європейським Союзом у Лісабонському договорі «європейської політики сусідства» як специфічного напрямку співробітництва передбачає встановлення «привілейованих відносин» з державами-сусідами, що також вимагатиме особливих зусиль для вивчення прецедентної практики Суду ЄС, встановлює певні гарантії з цього питання для таких країн [2].

Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. передбачено необхідність приведення законодавства України відповідність з «*acquis communautaire*» – на працюванням Співтовариства, який серед інших актів передбачає приведення у відповідність законодавства України і з рішеннями Суду Європейського Союзу [1]. У ст. 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами членами від 16 червня 1994 р. серед пріоритетних напрямків адаптації визначено такі сфери: фінансові послуги, правила конкуренції, законодавство про компанії, захист прав спожи-

вачів та ін., які поряд з положеннями установчих договорів та актів вторинного права регулюються рішеннями Суду Європейського Союзу [11]. Як свідчать сучасні дослідження у сфері гармонізації законодавства України з правом ЄС, потребує першочергового вирішення проблема впорядкування юридичної термінології, оскільки вона є вихідним пунктом у процесі адаптації права України до права ЄС [8, 9].

Видається особливо слушною позиція, висловлена В. Муравйовим з приводу того, що існує багато невизначеностей щодо встановлення точного змісту актів ЄС, з якими потрібно гармонізувати українське законодавство. Як вважає вчений, ці акти може тлумачити тільки Суд ЄС і завдяки такому тлумаченню зміст їх може частково змінюватися. Країна, яка гармонізує своє законодавство з правом ЄС, не в змозі стежити за всіма змінами і вчасно враховувати їх, вносячи зміни до свого законодавства [6].

Отже, необхідні особливі та значні зусилля для забезпечення перекладу та врахування рішень Суду ЄС у процесі гармонізації законодавства. А щоб мати відповідні результати, потрібно чітко і послідовно враховувати під час гармонізації рішення Суду ЄС як у пріоритетних, так і в інших сферах.

Стан дослідження. Необхідність вивчення прецедентної практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). має не лише теоретичне, а й, безперечно, практичне значення. Це особливо актуальне на сучасному етапі розвитку правової системи України. Враховуючи орієнтацію країн ЄС на спільні принципи для всіх держав-членів – свободи, демократії, поваги прав людини та засадничих свобод, верховенства права постає необхідність у визначенні оптимальних параметрів функціонування судів для забезпечення справедливого та своєчасного судового розгляду. Критерії судового тлумачення, значення якого у правовій державі важко переоцінити, таким чином стали об'єктом обговорення на єв-

ропейському рівні, оскільки із стабільністю правових позицій у судовій практиці безпосередньо співвідноситься рівність громадян, правова визначеність та безпека суспільних відносин. Так, проблеми гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу висвітлено у працях В. Я. Крижанівського, В. Муравйова, Н. В. Сюр, В. Тація та ін.

Виклад основних положень. Відповідно до Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» визначено, що державна політика щодо адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення обов'язкового врахування вимог законодавства ЄС під час правозастосування. Дієвим інструментом для цього і є ЄСПЛ.

Слід відмітити, що ЄСПЛ є міжнародним судовим органом у системі міжнародного контролю за виконанням Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. державами, які до неї приєдналися. Умови заснування ЄСПЛ, його структура та основні положення діяльності встановлені у Конвенції. Україна ратифікувала Конвенцію 17 липня 1997 р.

Винесене ЄСПЛ рішення носить обов'язковий характер, є остаточним і оскарженню не підлягає. Прецедентне право ЄСПЛ впливає на судову практику держав і сприяє дотриманню основних прав і свобод людини.

Аналіз практики ЄСПЛ щодо України свідчить, що основними причинами порушення прав людини в Україні є недосконалість вітчизняного законодавства або його практичного застосування державними органами та судовими інстанціями.

У 2006 р. було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Він, зокрема, встановлює вимогу до судів України при розгляді справ застосовувати Конвенцію про захист прав людини та практику Європейського суду з прав людини як джерело права та обов'язково здійснювати юридичну експертизу всіх законопроектів, а також підзаконних нормативних актів, на які поширюється вимога державної реєстрації. Обов'язковою також є передбачена цим Законом вимога здійснювати перевірку чинних законів: підзаконних актів на відповідність Конвенції та практики Європейського суду [4, 132].

На нашу думку, Важливе значення для забезпечення судового захисту прав і свобод громадян мала ратифікація Україною у 1997 р. Протоколів до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [9]. Це призвело до розширення переліку гарантованих прав і свобод для громадян України, зокрема, Ратифікація Конвенції обумовила необхідність приведення у відповідність з європейськими стандартами раніше прийнятих Україною законодавчих і нормативно-правових актів щодо прав і свобод громадян.

Слід погодитися з Н. Карпачовою, що вдосконалення судочинства в Україні сприятиме створенню умов для утвердження верховенства права і забезпечення кожному права на швидкий та справедливий судовий розгляд справ у незалежному на неупередженому суді, що цілком узгоджується з метою інтенсифікації процесу наближення до європейських стандартів правосуддя на основі спільних цінностей, що поділяються Україною та ЄС, підвищення прозорості у діяльності судової системи та зміцненню її дієздатності [10]. Аналізуючи стан дотримання Україною міжнародних стандартів у галузі прав людини, ряд авторів справедливо зазначають, що владою здійснюються певні кроки щодо приведення законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів прав людини та їх запровадження на практиці [3, 19]. Проте сьогодення вимагає посилення заходів для забезпечення виконання взятих Україною зобов'язань у галузі прав і свобод людини. В цьому плані слід підтримати пропозицію Н. Карпачової про розробку Національної програми щодо адаптації законодавства України до міжнародних стандартів у галузі прав людини, де визначити перелік універсальних та регіональних конвенцій з прав людини, які потрібно ратифікувати у першочерговому порядку.

На необхідність імплементації європейських стандартів у галузі прав людини в національну правову систему наголошує В. Тацій, зазначаючи, що європейські механізми захисту прав людини не є сталими структурами, а з урахуванням нових тенденцій у політико-правовому розвитку вони постійно піддаються оновленню з метою полегшення до них доступу громадян та підвищення рівня ефективності рішень міжнародних правозахисних інстанцій [10, 47].

До того ж, гармонізація законодавства України потребує не тільки активних дій зі сторони України, а й готовності до цього ЄСПЛ. Варто погодитись також з думкою В. Тація значення міжнародно-правових договорів у сфері прав людини у регулюванні внутрішньодержавних відносин не повинно зводитися виключно до застосування їх положень у процесі подолання прогалин і колізій в національному законодавстві, а судив своїй практиці мають також звертатися до положень визнаних Україною міжнародно-правових договорів з прав людини в процесі тлумачення відповідних норм національного законодавства, що дасть змогу забезпечити його застосування у світлі міжнародних стандартів прав людини

Нині ж на розгляді суддів ЄСПЛ – викликом усій системі захисту прав людини, побудованій на основі Конвенції, стала проблема невиконання Україною рішень навіть Європейського суду з прав людини. Ця проблема неодноразово ставала предметом розгляду Парламентської асамблеї і Ради Європи Комітету міністрів. З 30 березня 2006 р. вступив в силу Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Так, 15 січня 2010 р. набуло чинності перше пілотне рішення ЄСПЛ стосовно України у справі «Юрій Іванов проти України», в якому констатоване порушення Конвенції у зв'язку з тривалим невиконанням рішення національного суду [7]. У підсумку слід зазначити, що виконання рішень навіть ЄСПЛ Україні становить лише 9 відсотків.

Висновки. Отже, для того щоб успішно подолати прірву між прийнятими стандартами та реальним станом речей українська влада має вжити ґрунтовні та систематичні заходи по виробленні цілісної національної стратегії та плану дій щодо її реалізації. Важливо підкреслити роль мережі національних інституцій з прав людини Ради Європи, створеної для обміну кращим досвідом між цими національними несудовими механізмами захисту прав людини, що на практиці є корисним а також держави повинні забезпечити довгострокову підтримку плану дій на високому рівні шляхом активних дій з боку політиків та керівництва державних органів та інших установ, зокрема через узгодження з бюджетним процесом для належного фінансування належного захисту прав людини для того, щоб політики знали про можливі наслідки своїх рішень і несли за них відповідальність.

Стратегія має бути спрямована на інтеграцію прав людини у повсякденну роботу державних органів і забезпечення їх ефективної координації та співпраці на всіх рівнях шляхом створення мереж та форумів для обговорення і обміну відповідним досвідом і підвищенням поінформованості населення у сфері захисту прав людини [12, 21-22].

На нашу думку, ці кроки повинні відновити довіру до національної судової системи і сприяти поліпшенню її ефективності, що безумовно забезпечить більшу захищеність прав людини в Україні та стане основним орієнтиром для розвитку України як дійсно правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року із наступними змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1629-15>;
2. Европейский Союз. Основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями. – М.: ИНФРА – М., 2010. – 698 с.;
3. Карпачова Н. Міжнародні стандарти у галузі прав і свобод людини та проблеми їх реалізації в Україні / Н. Карпачова // Право України. – 2009. – № 4. – С. 4-21.;
4. Коваль І. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України / І.Коваль // Право України. – 2006. – № 10. – С. 131-133;
5. Конституція України від 28 червня 1996 року із наступними змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012;
6. Крижановский В. Я. Міжнародні стандарти судового захисту прав людини та їх імплементація в систему правового захисту в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/App/2011_42/Krijanovs.pdf;
7. Рішення у справі «Юрій Іванов проти України» від 15 жовтня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.echr.coe.int>;
8. Сюр Н.В. Правова інтеграція України до Європейського Союзу: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.01 / Наталія Вікторівна Сюр. – К.: Київський національний університет внутрішніх

справ, 2006. – 183 с.; 9. Муравйов В. Гармонізація законодавства як феномен Європейської інтеграції / Віктор Муравйов // Український правовий часопис. – 2003. – Вип. 2 (7). – С. 3–23.; 10. Тацій В. Імплементация европейских стандартов в галузі прав людини – важливий напрям правової політики України /В. Тацій // Право України. – 2010. – № 10. – С. 46-48.; 11. Угода про

партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами таїх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012; 12. Хаммарберг Т. Європейські стандарти прав людини та Україна. // Право України. – 2010. – № 10. – С. 19-23.

Сазонова О.А.

*ассистент кафедры конституционного и муниципального права
Белгородский национальный исследовательский университет НИУ «БелГУ»*

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СТАТУСА БЕЖЕНЦЕВ, ВЫНУЖДЕННЫХ ПЕРЕСЕЛЕНЦЕВ И ЛИЦ, ПОЛУЧИВШИХ ВРЕМЕННОЕ И ПОЛИТИЧЕСКОЕ УБЕЖИЩЕ НА ТЕРРИТОРИИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Любая классификация должна устанавливать определенные концептуальные и логические соотношения между субъектами миграционных процессов, чтобы анализировать фактический материал в терминах этой концептуальной структуры, а также обосновывать концептуальное видение типов миграции для возможного развития теории.

При нормативном закреплении классификации невозможно отразить все теоретически и практически существующие категории мигрантов, следует ограничиться лишь теми из них, для которых предполагается установить специальный правовой статус. При этом в классификацию не следует включать все теоретически и практически существующие категории мигрантов, для которых предполагается осуществлять специальное правовое регулирование.

Представляется, что в основе нормативно закрепленной классификации должно быть деление мигрантов на категории по территориальному признаку: перемещающихся через государственную границу (международных) и перемещающихся внутри государства (внутренних). При этом необходимо различать подходы к правовому регулированию статуса иммигрантов и эмигрантов. В первую очередь должны подлежать учету те лица, которые прибывают на территорию России, поскольку это непосредственно отражается на экономике, стабильности рынка труда, демографической ситуации, уровне преступности.

Если же говорить о регулировании статуса эмигрантов, то принципиальное значение в дан-

ном случае имеет правовая защита собственных граждан, находящихся за пределами страны гражданской принадлежности.

В качестве мигранта можно рассматривать человека, гражданина (в том числе иностранного гражданина, лицо без гражданства), осуществляющего пространственное перемещение через границы государственных или территориальных образований с целью изменения места жительства (места пребывания) на неопределенный либо определенный срок и приобретения в результате этого специального правового статуса.

Рассмотрим конституционно-правовое регулирование статуса беженцев и вынужденных переселенцев в Российской Федерации, а также проблемы, возникающие в рассматриваемой сфере общественных отношений.

Среди стран СНГ Российская Федерация является основным центром притяжения иммиграции как из ближнего, так и из дальнего зарубежья. Правовое положение вынужденных мигрантов, находящихся на территории Российской Федерации, определяется принятым в развитие норм международного права [1]. Законом РФ от 19.02.1993 № 4528-І «О беженцах» [2]. Закон о беженцах в целом соответствует требованиям Конвенции ООН 1951 г. «О статусе беженца» и почти повторяет данное в ней определение беженца. Но, несмотря на прогрессивный характер Закона о беженцах, автор отмечает элементарные противоречия отечественному и международному законодательству, отсутствие в Законе детально проработанной процедуры обращения лица по вопросам